

Демченко Ірина,
д-р пед. н., професор кафедри спеціальної освіти;
Пічкур Микола,
канд. пед. н., професор кафедри образотворчого мистецтва.
Уманський державний педагогічного університет
імені Павла Тичини, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНОГО ПІДХОДУ В ХУДОЖНІЙ ДИДАКТИЦІ

Досягнення сучасної художньої культури – це результат тривалого шляху її розвитку, продукт суспільної практики, який неодмінно слід використовувати в дидактичному процесі мистецької освіти на засадах історичного підходу. Адже пізнання мистецько-історичних артефактів є важливим елементом гуманізації освіти, сприяє розвитку художнього інтересу і смаку, когнітивних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, уява) особистості. У цьому контексті заслуговують на увагу слова відомого вітчизняного вченого-педагога О. Рудницької: «Творча глибина мистецьких творів криється у здатності осмислювати людський досвід на такому рівні, на якому він одночасно виявляється і як універсальна загальність, і як неповторна індивідуальність, завдяки чому стає можливим залучити до світу художньої реальності кожну людину» [5, с. 58].

Теперішній час характеризується активізацією уваги педагогів до ефективного використання гуманітарного потенціалу мистецької освіти, спрямованого, як слушно зазначає О. Красовська, «на формування в особистості духовної культури, художньо-творчої самосвідомості, яка включає художньо-мистецькі знання та уявлення, сформовану систему ціннісних орієнтацій, розвинену емоційно-почуттєву сферу, що скеровують до самовиразу в художньо-творчій діяльності та спонукають до спілкування з мистецтвом протягом життя» [3, с. 26].

Одним зі шляхів ефективного використання гуманітарного потенціалу мистецької освіти є побудова художньо-дидактичного процесу на основі історичного підходу, що в сучасній практиці мистецької освіти недостатньо реалізований. Методологічними засадами цього підходу слід визнати такі історико-художні позиції навчання: розуміння сутності принципу історизму та відповідного йому дидактичному методу; усвідомлення необхідних і достатніх

історико-мистецтвознавчих знань і методичних вмінь, якими необхідно оволодіти; прагнення набути передовий досвід роботи з історико-художнім матеріалом.

Важливою галуззю художньої культури є візуально-просторове мистецтво. В системі мистецької освіти його осягнення структурно має охоплювати такі складники художньо-дидактичного процесу: розвиток емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та критичного осмислення різних явищ художньої культури; озброєння системою знань щодо історії та теорії, сутності та специфіки візуально-просторового мистецтва, сукупності основних понять, термінів і фактів мистецтвознавства; формування вмінь і навичок аналізу, інтерпретації та вивчення творів мистецтва, конспектування, реферування, анотування мистецтвознавчої літератури.

Процес розвитку емоційно-ціннісного ставлення до візуально-просторового мистецтва відбувається шляхом свідомої оцінки художніх явищ, надання переваги певним естетичним смакам, особливого переживання від сприйняття, споглядання творів мистецтва та спілкування з ними. Саме в такий спосіб набувається необхідний естетичний досвід особистості [1, с. 179]. У контексті реалізації принципів історичного підходу методика навчання має охоплювати прийоми ознайомлення суб'єктів художньо-педагогічного процесу з різними мистецтвознавчими поглядами, авторитетними критичними оцінками художніх творів і явищ, а також їх залучення до самостійного вивчення спадщини художньої культури.

Набуття особистістю знань в галузі візуально-просторового мистецтва можна умовно поділити на кілька груп:

– теоретичні знання охоплюють такі загальні категорії як, вид мистецтва, жанр, стиль, напрям, течія, художній символ, образ, знак, канон, семантика, зміст, форма тощо; різні способи досягнення виразності творів мистецтва, особливості використання засобів художньої мови (формат, колорит, колірна гама, лінія, пляма, об'єм, тональні відношення, перспектива, контраст, нюанс, статика, динаміка, ритм, домінанта, акцент, стилізація, тектоніка, конструкція, функція та ін.), а також знання художніх технологій, властивостей матеріалів та методів їх обробки (живопис аквареллю, темперою, олією; рисунок олівцем, вуглем, сангіною, сепією; кругла, рельєфна, барельєфна, горельєфна скульптура, різьблення, розпис, ліплення тощо);

– історико-мистецтвознавчі знання стосуються сутності та специфіки різних видів візуально-просторових мистецтв та історичної

ретроспективи їх становлення і розвитку (причини зміни стилів та особливостей інтерпретації явищ дійсності, соціальні, економічні, політичні та інші фактори, що впливають на розвиток художнього мислення і світогляду митців різних народів і етносів; особливості основних авторських, національних та епохальних художніх шкіл);

– аналітико-методичні знання містять відомості про різні способи, методи вивчення й аналізу творів візуально-просторового мистецтва (порівняльно-історичний, формальний, іконологічний, композиційний), а також логіку і принципи міркування, критичну оцінку та власну інтерпретацію художніх явищ і творів мистецтва;

– знання спадщини візуально-просторового мистецтва, зокрема назв і авторів художніх творів, часу їх створення, факти з біографій художників, мистецтвознавців, меценатів, основні відомості про процес створення художньої композиції тощо.

У ході реалізації історичного підходу в художній дидактиці важливим є формування у вихованців таких умінь: вивчати і сприймати твори й артефакти візуально-просторового мистецтва (читання відповідної літератури, конспектування і реферування мистецтвознавчої інформації); аналізу і порівняння художніх творів і явищ; формулювати і висловлювати свої власні судження, аргументовано надавати критичну оцінку об'єктивної ціннісної значущості конкретних художніх творів.

У художньо-дидактичному процесі формування окреслених знань і вмінь особистості відбувається внаслідок цілісного сприйняття ідеї, змісту і форми конкретного художнього твору, що має історичну цінність. Для цього використовуються відповідні мистецтвознавчі методи: порівняльно-історичний, формальний, іконологічний, семіотичний та ін.

Одним із найпоширеніших мистецтвознавчих методів визнається порівняльно-історичний. У його основі закладено найпростіша пізнавальна операція-порівняння. Вивчення мистецтва в історичному аспекті є невід'ємним фактором його розуміння взагалі. Освоєння візуально-мистецьких творів, різних артефактів, художніх явищ неможливе у відриві від історичного контексту, що зумовлює специфіку художньої мови, презентацію ідеї і змістовий компонент. Основним прийомом цього методу є порівняння різних епох, стилів, артефактів, видів мистецтв, жанрів тощо, котре слугує для структурування і систематизації всього фактажу історії мистецтв та виявлення закономірностей його розвитку.

Прийом порівняння лежить в основі наступного методу, який, розвиваючись у межах Віденської мистецтвознавчої школи, отримав назву «формального» або «аналізу форми» [2]. Ним передбачено розгляд творів мистецтва як чуттєво сприйнятої форми, за допомогою якої здійснюється вся комунікація реципієнта з твором, відкриття ним його сутності і призначення. Вивчення творів візуально-просторового мистецтва реалізовується в процесі осмислення особливостей його мови. У зв'язку з цим, формальний метод передбачає порівняння й аналіз таких параметрів, як особливості колориту, характеристика формату, пропорцій, світло-тональних відношень, композиційних принципів і прийомів поєднання частин твору в цілісність, конструкції, матеріалу, просторової організації тощо.

На відміну від формального методу, іконологічний метод передбачає аналіз та інтерпретацію змісту творів мистецтва, історичне зіставлення тем, мотивів і образів [4]. Зміст являє собою певну думку або ідею, що особливим чином інтерпретується в сюжеті, використовуючи різні символи, схеми, атрибути тощо. Цей метод дає змогу виявити закономірності взаємного зв'язку форми і змісту, смислове значення кожного елемента твору мистецтва, на підставі чого простежується різниця між явищами і творами художньої культури на кроскультурному і кросепохальному рівнях. Застосування іконологічного методу сприяє розвитку розуміння механізмів перекодування, інтерпретації та утвердження вічних цінностей культури людства.

З урахуванням викладеного матеріалу, важливо констатувати, що реалізація методології історичного підходу в художній дидактиці сприяє:

- створенню евристично зорієнтованого художньо-освітнього середовища на основі персоніфікованого розуміння, осмислення, бачення мистецтва та оригінальної мистецтвознавчої позиції суб'єктів художньо-дидактичного процесу, а не простому засвоєнню наявних точок зору з приводу мистецтва, привласнення собі іншого мистецтвознавчого досвіду;

- збагаченню інформаційної навчально-методичної бази для підтримки індивідуального формату вивчення змісту візуально-просторового мистецтва;

- налагодженню діалогової комунікації між суб'єктами мистецько-освітнього процесу, що відбувається в ході обміну досвідом в галузі мистецтвознавства;

– стимулювання до творчої науково-дослідницької діяльності завдяки успішному виконанню широкого спектру мистецтвознавчих завдань із використанням ефективних історіографічних методів.

Список літератури

1. Бычков В. В. Эстетика: учебник / В. В. Бычков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Гардарики, 2008. – 573 с.

2. Вёльфлин Г. Основные понятия истории искусства / Г. Вёльфлин. – М.: Издательство В. Шевчук, 2002. – 344 с.

3. Красовська О. О. Технології культурологічного підходу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти / О. О. Красовська // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (21), Issue: 43, 2015. – с. 25-29.

4. Панофский Э. Этюды по иконологии. Гуманистические темы в искусстве Возрождения / Э. Панофский. – СПб.: Издательский дом «Азбука-классика», 2009 – 432 с.

5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.